

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق برنامه در دوره

ابتدایی بر اساس الگوی کلاین^۱

Design and validation of a curriculum pattern based on extracurricular activities in primary education based on Klein model

H.Darzi Ramandi, M, Kian(Ph.D), E. Abbasi(Ph.D), Gh. Haji Hossein nejad(Ph.D)

Abstract: The purpose of this study is to design and validate the curriculum study pattern based on extra - curricular activities in the elementary stage based on Klein. To achieve this goal, has been used synthesis method in pattern design and Delphi method in validation. The statistical population of this study consists of upstream and library and electronic documents of national and national in the curricular activities and curriculum study specialists. Also, the sampling method is purposive. Findings demonstrated the curriculum study pattern for students with basic features in the field of learning enrichment, curriculum and leisure time, improve academic performance, elimination deficiencies and shortcomings of the formal curricula of the educational system, and attention to the characteristics, talents, differences and abilities of individual, local and regional. so that the characteristics of each of the nine elements of the curriculum fit in accordance with the conditions of the students and experts opinions, respectively

Keywords: design, validation, curriculum elements, extracurricular activities

هادی درزی رامندی^۲، دکتر مرجان کیان^۳، دکتر عفت عباسی^۴، دکتر غلامرضا حاجی حسین نژاد^۵

چکیده: هدف پژوهش طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق برنامه در دوره ابتدایی بر اساس الگوی کلاین است. برای دستیابی به این هدف از روش سنتز پژوهی در طراحی الگو و تکنیک دلفی در اعتبارسنجی استفاده شد. جامعه هدف شامل اسناد بالادستی، مکتوب کتابخانه‌ای و الکترونیکی فعالیت‌های فوق برنامه ملی و بین المللی و متخصصان برنامه ریزی درسی بود. روش نمونه گیری هدفمند بود. یافته‌ها نشان داد الگوی برنامه درسی فعالیت‌های فوق برنامه برای دانش آموزان دارای ویژگی‌های اساسی در زمینه غنی سازی یادگیری، برنامه درسی و اوقات فراغت دانش آموزان، افزایش عملکرد تحصیلی، رفع نواقص و کاستی‌های برنامه درسی رسمی نظام آموزشی و توجه به ویژگی‌ها، استعدادها، تفاوت‌ها و توانایی‌های فردی، محلی - منطقه‌ای است. به نحوی که ویژگی‌های هر یک از عناصر نه گانه برنامه درسی متناسب با شرایط دانش آموزان و نظرات متخصصین به ترتیب اهمیت شناسایی شد.

واژگان کلیدی: فعالیت‌های فوق برنامه، طراحی، اعتبارسنجی، عناصر برنامه درسی، دوره ابتدایی.

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری با عنوان: «طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق برنامه در دوره ابتدایی بر اساس الگوی کلاین است. تاریخ دفاع: ۱۳۹۸/۰۹/۲۲ - تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۱۱/۲۰، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۳/۱۳»

۲. دانشجوی دکتری برنامه درسی دانشگاه خوارزمی، رایانامه: darziramandih@yahoo.com

۳. استادیار دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه خوارزمی (نویسنده مسئول)، رایانامه: kian@khu.ac.ir

۴. استادیار دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه خوارزمی، رایانامه: effatabbasi@gmail.com

۵. دانشیار دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه خوارزمی، رایانامه: hossinnejad_1@yahoo.com

مقدمه و بیان مسأله

یکی از وظایف اصلی نظام تعلیم و تربیت در هر جامعه، فراهم کردن زمینه و فرصت‌های مناسب یادگیری به منظور رشد و شکوفایی استعدادهای گوناگون و متنوع دانش‌آموزان است. علاوه بر نیازهای متنوع دانش‌آموزان، نیازهای برخاسته از شرایط خاص فرهنگی اجتماعی در ابعاد ملی و محلی و هم چنین اقتضائات بین‌المللی، نظام‌های آموزشی را با چالش جدی روبه‌رو کرده‌است. هر کشور بنا بر دیدگاه‌ها و رویکردهای حاکم بر نظام برنامه‌ریزی‌درسی و آموزشی با شیوه‌های متفاوت به دنبال تدابیر مناسب برای مواجهه با چالش‌های فوق می‌باشد. یکی از راه‌های برون رفت از این چالش‌ها طراحی مناسب فعالیت‌های فوق‌برنامه^۱ برای پاسخگویی به نیازهای آموزشی دانش‌آموزان با لحاظ توعی آزادی عمل و قدرت انتخاب، انجام کارگروهی، وجود انعطاف و سایر ویژگی‌هاست (نادری، ۱۳۹۱).

فعالیت‌های فوق‌برنامه، به منظور مراقبت دانش‌آموزان در برابر عادات بد، مهارت‌ها و توانایی‌های آن‌ها را بهبود می‌بخشد تا اوقات فراغت خود را به صورت کاملاً با ارزش سپری کنند و از انرژی خود به شکل مثبت استفاده کنند و استرس خود را کاهش دهند. مشارکت در فعالیت‌های فوق‌برنامه نوجوانان، نقش مهمی در پیشرفت قطعی آن‌ها در زمینه ادراک خود، اعتماد به نفس و سلامت ذهنی ایفا می‌کند (زیسان^۲، ۲۰۱۷). فعالیت‌های فوق‌برنامه معمولاً برای دانش‌آموزان الزامی نیست و برای رسیدن به اهدافی خاص، دانش‌آموزان را به سمت کنفرانس‌ها، کارگاه‌ها، اردوی علمی، آزمایشگاه، بحث‌ها و آموزش‌ها هدایت می‌کنند. فعالیت‌های فوق‌برنامه جزء مهمی از برنامه‌های آموزشگاه هستند که به طور قابل توجهی می‌توانند به افزایش کیفیت در آموزش و پرورش کمک کنند (آیسو^۳، ۲۰۱۲).

فعالیت‌های فوق‌برنامه دانش‌آموزان باید به نحوی سازماندهی شوند تا فرایندهای آموزشی خارج از مدرسه را کامل کنند، محیطی آرام برای دانش‌آموزان ایجاد کنند، در

^۱. Extracurricular

^۲. Zeycan

^۳. Iucu

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

ایجاد سلامت روانی و جسمی آنان کمک کنند و به عنوان وسیله ای برای متحد کردن خانواده‌ها و گروه‌های اجتماعی آنان باشند (دابرسکو^۱، ۲۰۱۳). مشارکت در فعالیت‌های فوق‌برنامه به رشد اعتماد دانش‌آموزان به راه و روشی بهتر که در روند تحصیلی آن‌ها ضروری است، کمک می‌کند. اعتماد در مطالعات تحصیلی یک عنصر ضروری در موفقیت تحصیلی است و تقریباً بدیهی به نظر می‌رسد که تعامل دانش‌آموزان در فعالیت‌های فوق‌برنامه، تاثیر مثبتی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموز دارد (سواتیا^۲، ۲۰۱۵).

فعالیت‌های مکمل و فوق‌برنامه با توجه به کمبودی که در برنامه‌های رسمی و در عمق بخشی به یادگیری و توجه با نیازها و استعدادها و علایق محلی و فردی وجود دارد، تدوین می‌شود و موجب تقویت یادگیری و عمق بخشی به آن می‌گردد. این فعالیت‌ها بسیار متنوع است که بر اساس سیاست ترویج مدرسه‌محوری و تمرکززدایی با همکاری مدیر، مربی پرورشی و کلیه معلمان شاغل در مدرسه طراحی، اجرا و ارزشیابی می‌گردند. هرچند که مدارس مختلف به طرق گوناگون عمل خواهند نمود و این خود هدف مدرسه‌محوری و تمرکززدایی است (جاویدان، ۱۳۸۴).

از نظر تاجیک اسماعیلی (۱۳۸۷) ظهور اندیشه‌ها و دیدگاه‌های جدید تعلیم و تربیتی در قرن هجدهم که سرآغاز تحولات مهمی در نظام آموزشی و پرورشی بود بیش از هر چیز دیدگاه‌های برنامه درسی را دستخوش تغییر و تحول نمود. بنابراین با حفظ برنامه ثابت یا برنامه اصلی مدرسه، فوق‌برنامه‌ای ظهور کرد تا بار اصلی نیازهای جدید و درخواست‌های تازه مدارس را به دوش بکشد. فعالیت‌های فوق‌برنامه مجموعه فعالیت‌های سازمان‌یافته و پیش‌بینی‌شده‌ای است که به منظور تثبیت، تعمیق، آشنایی و کارکرد عملی در طول سال تحصیلی برای دانش‌آموزان در نظر گرفته می‌شود تا به رشد و تعالی و شکوفایی استعدادها، مشارکت در برنامه‌های عملی کمک نماید (فضلی خانی، ۱۳۸۲). به طور کلی فوق‌برنامه عبارت است از «برنامه‌ها و فعالیت‌هایی که الزاما وابسته و پیوسته به برنامه درسی تجویزی نبوده و از ساختاری باز و تعیین‌نیافته برخوردارند»

^۱. Dobrescu

^۲. Sawatia

(مهرمحمدی، ۱۳۸۶). تاجیک اسماعیلی (۱۳۸۷) معتقد است فعالیت‌های فوق‌برنامه، منابع یادگیری را از مدرسه خارج و به دل خانواده و جامعه می‌کشد و باعث رشد و تقویت خلاقیت، شخصیت روانی و عاطفی، شکوفایی استعدادها، غنی‌سازی اوقات فراغت، آموزش مهارت‌های زندگی فردی و اجتماعی به نسل‌های جدید می‌شود. موسی پور (۱۳۸۲) برخی از نیازها و مسایل مهم نوجوانان را برشمرده و بر یافتن فرصت‌هایی برای ابراز وجود تأکید کرده‌است. وی عقیده دارد وجود این نیاز جدی و همگانی (ابراز وجود) برای مشارکت فعالانه در فعالیت‌های فوق‌برنامه باید به نحوی عمل کند که شاگردان برای ابراز عقیده‌ها، آرمان‌ها و نگرش‌های خویش فرصت داشته باشند. گیلک (۱۳۸۶) اهداف فعالیت‌های فوق‌برنامه را در جهت اهداف درسی آموزش مهارت‌های زندگی و تعمیق فرایند یاددهی-یادگیری در زندگی دانش‌آموزان، غنی‌سازی برنامه‌درسی و اوقات فراغت دانش‌آموزان می‌داند. فضلی‌خانی و همکاران (۱۳۸۴) اینگونه فعالیت‌ها را جزئی از برنامه منظم مدرسه می‌دانند که در توسعه تجربیات تربیتی دانش‌آموزان نقش و اهمیت خاصی را ایفا می‌نماید. فعالیت‌های فوق‌برنامه در عرض برنامه درسی قرار داشته و نیازهای فردی دانش‌آموزان و ویژگی‌های محلی و منطقه‌ای را نیز موردتوجه قرار داده و موجب غنای برنامه‌درسی می‌شود.

نتایج پژوهش محققان سایر کشورها نیز مؤید مطلوبیت فعالیت‌های فوق‌برنامه است. به عنوان نمونه پژوهش استرنس و گلینی^۱ (۲۰۱۰) با عنوان «توزیع فعالیت‌های فوق-برنامه و ارتباط آن با سطح علمی در مدارس متوسطه» نشان می‌دهد سطح مدرسه و منابع مالی به طور قابل توجهی بر تعداد و نوع فعالیت‌های ارائه شده، تاثیر دارد. چنانچه مدارس بزرگتر با دانش‌آموزان بیشتر فعالیت‌های متنوع تر و بیشتری ارائه می‌کنند. همچنین ایجاد فرصت‌هایی برای مشارکت بیشتر دانش‌آموزان، با نتایج مثبت علمی برای مدرسه همراه است. پژوهش اسمیت^۲ (۲۰۰۷) با عنوان «رابطه بین نمرات پرسشنامه بل و مشارکت در فعالیت‌های فوق‌برنامه» نشان می‌دهد دانش‌آموزانی که در فعالیت‌های

^۱. Stearns & Glennie

^۲. Smith

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

فوق برنامه مشارکت می کنند دارای سازگاری اجتماعی بیشتری هستند. پژوهش چاپلین^۱ (۲۰۰۳) با عنوان «با انجام فعالیت فوق برنامه چه چیزی بدست می آوریم» نشان می دهد عملکرد دانش آموزانی که در برنامه های خارج از مدرسه و فعالیت های فوق برنامه شرکت می کنند متفاوت از کسانی هستند که در این برنامه ها شرکت نمی کنند. تجزیه و تحلیل آماری داده ها بین اثرات مثبت مشارکت در برنامه ها از جمله در هنر، موسیقی، تئاتر، کلاس زبان رابطه معنادار یافت. کودکان با مشارکت بیشتر در فعالیت های بعد از مدرسه نمرات بالاتر در آزمون خواندن، ریاضی، مهارت و دانش عمومی کسب نمودند. شولروف، تومن و تولی^۲ (۲۰۰۷) بر تأثیر مثبت فوق برنامه بر عملکرد دانش آموزان، بلوم فیلد و باربر^۳ (۲۰۰۹) بر اصلاح خودباروری، چامبرز و اسکریبر^۴ (۲۰۰۴) بر دستاوردهای آموزشی، بتز و ردکی^۵ (۲۰۰۵) بر جنبه های درمانی فعالیت های فوق برنامه در نتایج تحقیقات خود تأکید داشته اند.

بنابراین، با توجه به اینکه تاکنون یک الگوی منسجم و اثر بخش راجع به برنامه درسی مبتنی بر فوق برنامه در دوره ابتدایی ارائه نشده است و همچنین از آنجایی که فعالیت های دانش آموزان در مدرسه نیاز به آموزش های متنوع دارد و این نوع برنامه ها در آموزش رسمی چندان مورد توجه قرارنگرفته است، پژوهش حاضر به دنبال شناسایی فعالیت های فوق برنامه در دوره ابتدایی از طریق طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی مبتنی بر فوق برنامه بر اساس الگوی کلاین^۶ است. با توجه به هدف مذکور پرسش های پژوهش عبارتند از:

- ویژگی های عنصر هدف در برنامه درسی مبتنی بر فعالیت های فوق برنامه چیست؟

1. Chaplin

2. Shulruf, Tumen & Tolley

3. Blomfield & Barber

4. Chambers & Schreiber

5. Betz & Redcay

6. Francis Klein

- ویژگی‌های عنصر محتوا در برنامه درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق‌برنامه چیست؟
- ویژگی‌های عنصر فعالیت‌های یادگیری در برنامه درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق‌برنامه چیست؟
- ویژگی‌های عنصر روش‌های یاددهی-یادگیری در برنامه درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق‌برنامه چیست؟
- ویژگی‌های عنصر فضا در برنامه درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق‌برنامه چیست؟
- ویژگی‌های عنصر زمان در برنامه درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق‌برنامه چیست؟
- ویژگی‌های عنصر گروه‌بندی در برنامه درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق‌برنامه چیست؟
- ویژگی‌های عنصر مواد، منابع و ابزار یادگیری در برنامه درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق‌برنامه چیست؟
- ویژگی‌های عنصر ارزشیابی در برنامه درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق‌برنامه چیست؟
- آیا برنامه درسی طراحی شده مبتنی بر فعالیت‌های فوق‌برنامه از نظر متخصصان دارای اعتبار است؟

روش‌شناسی پژوهش

پارادایم پژوهش حاضر کیفی است به گونه‌ای که برای طراحی الگو برنامه درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق‌رنامه از روش سنتزپژوهی^۱ استفاده شد و برای اعتباربخشی الگو بدست آمده از روش دلفی^۲ استفاده شد. سنتزپژوهی یکی از راه‌های نزدیک شدن است به آنچه کنشگران از پژوهش تربیتی انتظار دارند، زیرا در پی تلفیق یافته‌های

^۱. synthesis

^۲. delphi technique

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

پژوهش‌هایی است که به دنبال پاسخگویی به سوالات پژوهشی مشترک اند(شورت، ۱۳۹۲). لایت و پلیمر^۱(۱۹۸۴) به طور مبسوط در کتاب خویش به علل چرخش پژوهشگران به سمت انجام دادن پژوهش‌های مروری نظام مند پرداخته اند و معتقدند از دهه ی هشتاد میلادی به بعد حوزه ی پژوهش‌های مروری نظام مند، آرام آرام تبدیل به حوزه ای تخصصی شده‌است(طلائی، ۱۳۹۴).

در این روش به بررسی و تحلیل تحقیقات انجام شده در زمینه فعالیت‌های فوق- برنامه در دوره‌ابتدایی پرداخته‌شد و با شناسایی نقاط اشتراک و افتراق پژوهش‌های مختلف، تحلیل شد. سنتز پژوهی حاضر در شش مرحله گاف^۲، (۲۰۱۲) انجام شد:

۱) مرحله اول(تعیین معیارهای ورود): برای این که مطالعه‌ای بتواند در یک سنتزپژوهی مورد استفاده قرارگیرد باید دارای یک سری ویژگی‌ها باشد به این ویژگی‌ها که بر اساس هدف و یا سوال سنتزپژوهی تعیین می‌شوند، معیارهای ورود یا شایستگی^۳ گفته می‌شود. معیارهای ورود در سنتزپژوهی حاضر به شرح زیر است:

معیارهای ورود: حیطه جغرافیایی: سراسر دنیا، زبان گزارش‌های پژوهشی: انگلیسی و فارسی، سال انتشار: با توجه به این که پژوهش حاضر به دنبال شناسایی و مطالعه تمامی رویکردها و نظریه‌ها در خصوص فعالیت‌های فوق برنامه هست که در قسمت مبانی نظری سعی شد برای طراحی برنامه بیشتر به پژوهش‌های جدید از سال (۱۳۷۹/۲۰۰۰) تاکنون توجه بیشتری شود، نوع سند: پژوهش‌های معتبری که به چاپ رسیده باشند و دارای متن کامل باشند.

۲) مرحله دوم(جستجو^۴): در این مرحله ابتدا کلید واژه‌ها تعریف شدند. با توجه به این که مطالعه حاضر به دنبال سنتز نظریه‌ها و رویکردهای در زمینه فوق برنامه هست که به بررسی فوق برنامه و عناصر آن در کشورهای مختلف پرداخته است، لذا دامنه این پژوهش‌ها بسیار گسترده‌است، برای جستجو کلیدواژه‌ها از طریق پایگاه‌های اطلاعاتی

1. Light & Polymers

2. Gough

3. Inclusion

4. Search

داخلی و خارجی، مطالعات و منابع مورد نظر، بازیابی شدند که از جمله مهم‌ترین این کلیدواژه‌ها، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

کلیدواژه‌های انگلیسی:

out of school activites, co-curriculum, Extracurricular,
education for lisure time, extera- class.

کلیدواژه‌های فارسی:

فعالیت‌های فوق‌برنامه، فعالیت‌های مکمل، فعالیت‌های خارج از مدرسه، کلاس‌های فوق‌برنامه.

سپس از طریق پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی (Sciencedirect, Eric, Macmillan, Bookzz.Org, Springer, Taylor & Francis, Golibgen.Io, Bookfi.Org) و داخلی (پورتال جامع علوم انسانی، پایگاه مجلات تخصصی نور، بانک اطلاعات نشریات کشور، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات و مدارک علمی ایران) مطالعات و منابع مورد نظر بازیابی شدند. سپس به کتابخانه دانشگاه‌های مختلف مثل دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه علامه و دانشگاه خوارزمی، وزارت آموزش و پرورش، دفتر آموزش و پرورش ابتدایی و متوسطه اول، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی کشور و پژوهشگاه مطالعات وزارت آموزش و پرورش مراجعه شد و اسناد و پژوهش‌هایی گردآوری شد. در این مرحله ۱۵۳ نسخه ثبت شد.

۳) مرحله سوم (غربالگری): برای اطمینان از اینکه پژوهش‌هایی که در مرحله جستجو شناسایی و انتخاب شده بودند، از معیارهای ورود برخوردار است، در یک فرایند غربالگری دو مرحله‌ای، داوری و گزینش می‌شوند. بدین صورت که ابتدا چکیده گزارش پژوهش‌ها بررسی و در مرحله بعد از بین پژوهش‌های باقی مانده، جهت بررسی دقیق‌تر و عمیق‌تر، متن کامل پژوهش‌ها مورد بررسی قرار گرفت، پس از اتمام مرحله غربالگری، ۹۷ نسخه برای ورود به مرحله بعد باقی ماند.

۴) مرحله چهارم (کدگذاری و نقشه‌برداری): هرچند معیارهای ورود و غربالگری را می‌توان شکلی از سنجش پژوهش‌ها دانست، اما سنجش واقعی بعد از مرحله کدگذاری و

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

نقشه‌برداری اتفاق می افتد چراکه تنها بعد از این مرحله است که اطلاعات کافی برای مرحله ارزیابی پژوهش‌ها موجود است (گاف، ۲۰۱۲). در این مرحله پژوهش‌های غربال‌شده بر اساس ویژگی‌های آن‌ها همچون طرح و روش، سوالات و متغیرهای وابسته، نوع مداخله، جامعه و نمونه، روش‌های گردآوری و تحلیل داده‌ها و یافته‌ها، بررسی و تشریح شدند. از اطلاعات گردآوری شده در این مرحله برای ارزیابی اسناد و مطالعات بر اساس معیارهای کیفیت و ارتباط استفاده شد. همچنین از اطلاعات به دست آمده در این مرحله، جهت طبقه‌بندی و شناسایی زیرمقوله‌ها (مرحله ششم) استفاده شد.

۵) مرحله پنجم (ارزیابی): در این مرحله پژوهش‌ها بر اساس دو معیار کلی کیفیت و مرتبط بودن (متناسب با هدف بودن) (گاف، ۲۰۱۲) مورد تحلیل و واکاوی انتقادی قرار گرفتند. بدین معنا که پژوهش‌ها از طریق سوالاتی چون آیا تمرکز پژوهش با هدف سنتزپژوهی حاضر سازگار است؟ آیا با توجه به ویژگی‌های پژوهش می‌توان آن را متناسب با سوال سنتزپژوهی حاضر دانست؟ آیا روشی که در پژوهش برای پاسخ به سوال‌ها انتخاب شده بود، مناسب است؟ آیا پژوهش به خوبی اجرا شد؟ آیا داده‌ها به خوبی تحلیل یا تفسیر شده است؟ مورد داوری قرار گرفت و در نهایت معتبرترین و مرتبط‌ترین آن‌ها، انتخاب شدند. در پایان این مرحله ۷۰ نسخه پژوهشی برای سنتز انتخاب شد.

۶) مرحله ششم (سنتز): سنتز تجمیعی^۱ و سنتز ترکیبی^۲ دو رویکرد اصلی در سنتزپژوهی است. سنتزپژوهی تجمیعی به دنبال جمع کردن^۳ (مجموع کردن) یافته‌های پژوهش‌های دست اول برای آزمون نظریه‌ها یا فرضیه‌هاست. این نوع سنتز که عموماً شکل قیاسی^۴ دارند، به دنبال ترکیب کردن^۵ مطالعات همگن^۱ است. درمقابل سنتزپژوهی

۱. aggregative synthesis

۲. configurative synthesis

۳. add up

۴. deductive

۵. combining

ترکیبی که رویکرد مطالعه حاضر است فرایندی تفسیری است که مستلزم بررسی الگوها در داده‌ها یا تفسیر مفاهیم جهت تولید سطح بالاتری از تبیین‌ها هست. این رویکرد را می‌توان به موزاییکی تشبیه کرد که در آن یافته‌های مطالعات برای ایجاد یک کل منسجم در یکدیگر جای می‌گیرند. هدف خلق الگویی جدید و متفاوت است. چنانچه روشن است، سنتزپژوهی ترکیبی یک فرایند استقرایی است. در این مرحله محقق به تجمیع بخش یافته‌های اسناد منتخب، بازخوانی‌های مکرر و دقیق، مقایسه یافته‌های مشابه متناقض و دسته‌بندی داده‌ها در ذیل مضامین بزرگ‌تر پرداخت.

در بخش اعتبار سنجی از تکنیک دلفی استفاده شد. وقتی محققان به موضوعی خاص علاقمندند و یا متوجه اختلاف عقیده در موضوعی خاص می‌شوند و می‌خواهند فارغ از رویکرد خاصی، نظر متخصصان سراسر جهان را درباره آن موضوع بدانند و به یک اجماع دست یابند، روش دلفی راهی را پیش روی متخصصان می‌گذارد که بدون نیاز به تعامل رویاروی به اجماع دست یابند. روش دلفی بر مبنای این فرض منطقی استوار است «چند فکر بهتر از یک فکر است» (استون فیش^۲، ۲۰۰۵). در بخش اعتباربخشی الگو، هدف این بود که از طریق متخصصان داخلی در حوزه برنامه درسی، به اعتباربخشی الگوی پیشنهادی پرداخته شود و مشخص شود که آیا الگوی پیشنهادی از منظر این افراد دارای اعتبار هست یا خیر؟ از این رو در این مرحله ابتدا برنامه‌درسی تدوین‌شده توسط محقق بر اساس یافته‌های سنتزپژوهی به تأیید استاد راهنما و مشاور رسید و سپس الگوی برنامه درسی پیشنهادی از طریق ایمیل و حضوری در اختیار ۱۰ نفر از متخصصان رشته مطالعات برنامه‌درسی که به صورت هدفمند انتخاب شدند، قرارگرفت و زمانی برای دریافت نظرات ایشان تنظیم شد. روند کار به این صورت بود که این افراد نظرات خود را درباره ویژگی‌های عناصر نه‌گانه برنامه‌درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق‌برنامه در دوره ابتدایی طراحی شده از طریق پرسشنامه‌ای که حاوی سوالات با گزینه‌های ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) برای

^۱. homogeneous studies

^۲. Stone Fish

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

هرکدام از گویه‌های عناصر بود، ارائه کردند. پس از این که داده‌ها گردآوری شدند، برای مشخص کردن تفاوت نظر متخصصان در هر گویه، از آزمون ناپارامتری تک‌نمونه-ای ویلکاکسون استفاده شد و گویه‌هایی که از نظر متخصصان اهمیت خیلی بالایی داشت، بدست آمد و بدین طریق الگوی معتبر برنامه‌درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق-برنامه ارائه شد.

روایی و پایایی:

روایی:

برای بررسی روایی پرسشنامه از روایی محتوایی استفاده شده‌است به این ترتیب که با نظر خبرگان در خصوص شمول تناسب گویه‌های مرتبط به هرعنصر نظرخواهی شد و پس از تأیید آنها پرسشنامه‌ها برای اجرای نهایی آماده شد. این روند تضمین کننده روایی محتوایی ابزار پرسشنامه بوده است.

پایایی:

برای بررسی پایایی ابزار پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. پایایی پرسشنامه با استفاده از نرم افزار spss (ضریب آلفای کرونباخ)، ۰/۷۴۸ محاسبه شد.

جامعه پژوهش

در این پژوهش جامعه پژوهش بر اساس اهداف، سوالات و مراحل پژوهش شامل دو بخش زیر است:

۱- اسناد مکتوب کتابخانه ای و الکترونیکی فعالیت های فوق برنامه ملی و بین المللی

۲- متخصصان برنامه ریزی درسی

نمونه پژوهش و روش نمونه‌گیری

بر اساس جامعه، نمونه و اطلاع رسان هایی که در این پژوهش بکار می روند عبارتند از:

۱- در مرحله اول (سنترپژوهی)، اسناد فعالیت های فوق برنامه کشورهای جهان به روش نمونه گیری هدفمند از بین اسناد ملی و بین المللی انتخاب می شوند. و معیار انتخاب، اسنادی که ارتباط بیشتری با موضوع داشته و همچنین اسناد فعالیت های فوق برنامه کشورهای پیشرفته ای که در زمینه فعالیت های فوق برنامه فعال هستند، می باشد.

۲- در مرحله دوم (اعتباربخشی)، ۱۰ نفر از متخصصان برنامه ریزی درسی به روش نمونه گیری هدفمند و بر اساس اینکه در زمینه فعالیت های فوق برنامه دارای کتاب، رساله و مقاله باشند و یا تدریس در این زمینه داشته اند، انتخاب شدند.

یافته ها

طراحی الگو فعالیت های فوق برنامه دوره ابتدایی:

با توجه به نتایج حاصل از سنتز یافته های پژوهش هایی که در این بررسی انتخاب شدند و در جمع بندی پاسخ نه سوال پژوهش که هر سوال ناظر ویژگی های هر عنصر از عناصر برنامه درسی مبتنی بر فوق برنامه می باشد، الگوی برنامه درسی مبتنی بر فوق برنامه دوره ابتدایی بر اساس الگوی کلاین تنظیم شد. این الگو با ذکر ویژگی های هریک از عناصر نه گانه هدف، محتوا، فعالیت های یادگیری، روش های یادگیری، گروه-بندی، زمان، فضا، مواد و منابع و ارزشیابی استخراج شد و پس از اعتبارسنجی و حذف برخی گویه های کم اهمیت ارائه شده است:

اعتبارسنجی الگو فعالیت های فوق برنامه دوره ابتدایی

در این مرحله ابتدا الگوی برنامه درسی طراحی شده توسط محقق بر اساس یافته های سنترپژوهی به تأیید استاد راهنما و مشاور رسید و سپس این الگو در اختیار متخصصان برنامه درسی قرار گرفت.

برای مشخص کردن تفاوت نظر متخصصان در هرگویه با مقدار مورد انتظار ۴ از آزمون ناپارامتری تک نمونه ای ویلکاکسون استفاده شد. نتایج برای گویه ها در زیر ارائه شده است:

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

جدول ۱: نتایج آزمون تک‌نمونه‌ای ویلکاکسون برای گویه‌ها

سوال	ملاک	میانگین رتبه	Z	P
۱	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۴/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۸۲۸	۰/۰۰۵
۲	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۲/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۰۰۰	۰/۰۴۶
۳	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۲/۰۰ ۰/۰۰	-۱/۷۳۲	۰/۰۸۳
۴	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۳/۰۰ ۳/۰۰	-۱/۳۴۲	۰/۱۸۰
۵	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴
۶	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴
۷	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۲/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۰۰۰	۰/۰۴۶
۸	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۳/۰۰ ۰/۰۰	-۲/۲۳۶	۰/۰۲۵
۹	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۳/۰۰ ۳/۰۰	-۰/۴۴۷	۰/۶۵۵
۱۰	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۰/۷۰۷	۰/۴۸۰
۱۱	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۰/۷۰۷	۰/۴۸۰
۱۲	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۲/۰۰ ۲/۰۰	-۰/۵۷۷	۰/۵۶۴
۱۳	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۳/۰۰ ۰/۰۰	-۲/۲۳۶	۰/۰۲۵
۱۴	بزرگتراز ۴	۳/۰۰	-۲/۲۳۶	۰/۰۲۵

سوال	ملاک	میانگین رتبه	Z	P
	کوچکتر از ۴	۰/۰۰		
۱۵	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۲/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۰۰۰	۰/۰۴۶
۱۶	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۲/۵۰ ۴/۵۰	-۰/۶۴۹	۰/۵۱۶
۱۷	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۷/۸۳	-۰/۴۳۲	۰/۶۶۶
۱۸	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۲/۵۰ ۴/۶۰	-۱/۵۵۲	۰/۱۲۱
۱۹	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۶/۱۷	-۰/۰۷۳	۰/۹۴۲
۲۰	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۶/۱۷	-۰/۰۷۳	۰/۹۴۲
۲۱	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۲۲	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۱/۴۱۴	۰/۱۵۷
۲۳	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۳/۵۰	-۰/۸۱۶	۰/۴۱۴
۲۴	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۲/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۰۰۰	۰/۰۴۶
۲۵	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۰/۸۱۶	۰/۴۱۴
۲۶	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۲۷	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴
۲۸	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

سوال	ملاک	میانگین رتبه	Z	P
۲۹	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۲/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۰۰۰	۰/۰۴۶
۳۰	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۲/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۱۳۴	۰/۲۵۷
۳۱	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۱/۴۱۴	۰/۱۵۷
۳۲	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۳۳	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱
۳۴	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۰/۰۰	-۲/۲۳۶	۰/۰۲۵
۳۵	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۲/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۰۰۰	۰/۰۴۶
۳۶	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۲/۰۰ ۴/۵۰	-۰/۴۱۴	۰/۶۷۹
۳۷	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۰/۰۰	-۲/۲۳۶	۰/۰۲۵
۳۸	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۰/۰۰	-۲/۲۳۶	۰/۰۲۵
۳۹	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۳/۰۰	-۰/۴۴۷	۰/۶۵۵
۴۰	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۵/۳۳	-۰/۳۵۱	۰/۷۲۵
۴۱	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۶/۵۰	-۰/۱۷۶	۰/۸۶۰
۴۲	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۱/۴۱۴	۰/۱۵۷

سوال	ملاک	میانگین رتبه	Z	P
۴۳	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۲/۵۰ ۵/۱۳	-۱/۱۲۱	۰/۰۲۶
۴۴	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۲/۵۰ ۵/۵۰	-۰/۱۰۸	۰/۹۱۴
۴۵	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۴۶	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۸۹۰	۰/۰۵
۴۷	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۳/۵۰ ۳/۵۰	-۰/۸۱۶	۰/۴۱۴
۴۸	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۱/۴۱۴	۰/۱۵۷
۴۹	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۳/۵۰ ۶/۱۷	-۰/۰۷۳	۰/۹۴۲
۵۰	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۱۳۴	۰/۲۵۷
۵۱	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۵۲	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴
۵۳	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۵۴	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۵۵	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۸۹۰	۰/۰۵۹
۵۶	بزرگتراز ۴ کوچکتراز ۴	۳/۰۰ ۶/۵۰	-۰/۱۷۶	۰/۸۶۰

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

سوال	ملاک	میانگین رتبه	Z	P
۵۷	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۵/۳۳	-۰/۳۵۱	۰/۷۲۵
۵۸	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۶/۵۰	-۰/۱۷۶	۰/۸۶۰
۵۹	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۷/۵۰	-۰/۴۴۰	۰/۶۶۰
۶۰	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴
۶۱	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۶۲	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۲/۰۰ ۲/۰۰	-۰/۵۷۷	۰/۵۶۴
۶۳	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۶۴	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۶۵	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴
۶۶	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۶۷	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۶۸	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	۰/۰۰	۱/۰۰۰
۶۹	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۵/۵۰ ۵/۵۰	-۰/۶۳۲	۰/۵۲۷
۷۰	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴

سوال	ملاک	میانگین رتبه	Z	P
۷۱	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۳/۵۰	-۱/۹۶۳۳	۰/۱۰۲
۷۲	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴
۷۳	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۲/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۰۰۰	۰/۰۴۶
۷۴	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۱/۴۱۴	۰/۱۵۷
۷۵	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۱/۴۱۴	۰/۱۵۷
۷۶	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۱/۴۱۴	۰/۱۵۷
۷۷	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۰/۰۰	-۲/۲۳۶	۰/۰۲۵
۷۸	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۲/۰۰ ۰/۰۰	-۱/۷۳۲	۰/۰۸۳
۷۹	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۲/۰۰ ۳/۶۷	-۰/۹۶۶	۰/۳۳۴
۸۰	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۳/۵۰	-۰/۸۱۶	۰/۴۱۴
۸۱	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۰/۰۰	-۲/۲۳۶	۰/۰۲۵
۸۲	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۲/۵۰ ۲/۵۰	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰
۸۳	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۰/۰۰	-۲/۲۳۶	۰/۰۲۵
۸۴	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

سوال	ملاک	میانگین رتبه	Z	P
۸۵	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۵/۰۰ ۵/۰۰	-۱/۶۶۷	۰/۰۹۶
۸۶	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۸۷	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۸۲۸	۰/۰۵
۸۸	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۰/۰۰	-۲/۲۳۶	۰/۰۲۵
۸۹	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۰/۰۰	-۲/۲۳۶	۰/۰۲۵
۹۰	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۵/۰۰ ۵/۰۰	-۰/۳۳۳	۰/۷۳۹
۹۱	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۵/۲۹	-۱/۸۱۱	۰/۰۷۰
۹۲	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۵/۶۷	-۲/۴۸۹	۰/۰۱۳
۹۳	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۱۳۴	۰/۲۵۷
۹۴	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۳/۵۰	-۰/۸۱۶	۰/۴۱۴
۹۵	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰
۹۶	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۱/۴۱۴	۰/۱۵۷
۹۷	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۱/۴۱۴	۰/۱۵۷
۹۸	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۰/۰۰	-۲/۲۳۶	۰/۰۲۵

سوال	ملاک	میانگین رتبه	Z	P
۹۹	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۳/۰۰	-۱/۳۴۲	۰/۱۸۰
۱۰۰	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۳/۰۰	-۱/۳۴۲	۰/۱۸۰
۱۰۱	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۰/۰۰	-۲/۲۳۶	۰/۰۲۵
۱۰۲	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۰/۰۰	-۲/۲۳۶	۰/۰۲۵
۱۰۳	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۳/۵۰	-۱/۶۳۳	۰/۱۰۲
۱۰۴	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۰/۷۰۷	۰/۴۸۰
۱۰۵	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۸۹۰	۰/۰۵۹
۱۰۶	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۱۳۴	۰/۲۵۷
۱۰۷	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۵/۰۰ ۵/۰۰	-۰/۳۳۳	۰/۷۳۹
۱۰۸	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰
۱۰۹	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰
۱۱۰	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۰/۳۷۸	۰/۷۰۵
۱۱۱	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۲/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۰۰۰	۰/۰۴۶
۱۱۲	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۰۰ ۰/۰۰	-۲/۲۳۶	۰/۰۲۵

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

سوال	ملاک	میانگین رتبه	Z	P
۱۱۳	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۲/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۰۰۰	۰/۰۴۶
۱۱۴	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴
۱۱۵	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۸۲۸	۰/۰۰۵
۱۱۶	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۱۱۷	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۱۱۸	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۱/۴۱۴	۰/۱۵۷
۱۱۹	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۱۳۴	۰/۲۵۷
۱۲۰	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۱۳۴	۰/۲۵۷
۱۲۱	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۱۳۴	۰/۲۵۷
۱۲۲	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۱۳۴	۰/۲۵۷
۱۲۳	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴
۱۲۴	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۱۲۵	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۵/۸۰	-۰/۸۱۲	۰/۴۱۷
۱۲۶	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴

سوال	ملاک	میانگین رتبه	Z	P
۱۲۷	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۱۳۴	۰/۲۵۷
۱۲۸	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۱۳۴	۰/۲۵۷
۱۲۹	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۵/۰۰ ۵/۰۰	-۲/۳۳۳	۰/۰۲۰
۱۳۰	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴
۱۳۱	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۱۳۴	۰/۲۵۷
۱۳۲	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۱۳۳	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۵/۰۰ ۵/۰۰	-۰/۳۳۳	۰/۷۳۹
۱۳۴	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴
۱۳۵	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۵/۵۰ ۵/۵۰	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰
۱۳۶	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۱۳۴	۰/۲۵۷
۱۳۷	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۱۳۸	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۱۳۹	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴
۱۴۰	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

سوال	ملک	میانگین رتبه	Z	P
۱۴۱	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۵/۰۰ ۵/۰۰	-۰/۳۳۳	۰/۷۳۹
۱۴۲	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۰/۷۰۷	۰/۴۸۰
۱۴۳	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴
۱۴۴	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۰/۷۰۷	۰/۴۸۰
۱۴۵	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۱۳۴	۰/۲۵۷
۱۴۶	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۳/۵۰ ۰/۰۰	-۲/۴۴۹	۰/۰۱۴
۱۴۷	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۰۰ ۴/۰۰	-۱/۱۳۴	۰/۲۵۷
۱۴۸	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۵/۵۰ ۵/۵۰	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰
۱۴۹	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۵/۵۰ ۵/۵۰	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰
۱۵۰	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۰/۷۰۷	۰/۴۸۰
۱۵۱	بزرگتر از ۴ کوچکتر از ۴	۴/۵۰ ۴/۵۰	-۲/۱۲۱	۰/۰۳۴

در گویه‌های ۱-۲-۵-۶-۷-۸-۱۳-۱۴-۱۵-۱۸-۲۱-۲۴-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۲-۳۳
 ۳۴-۳۵-۳۷-۳۸-۴۳-۴۵-۴۶-۵۱-۵۲-۵۳-۵۴-۵۵-۶۰-۶۱-۶۳-۶۴-۶۵-۶۶-۶۷-۷۰-
 ۷۲-۷۳-۷۷-۸۱-۸۳-۸۴-۸۶-۸۷-۸۸-۸۹-۹۸-۱۰۱-۱۰۲-۱۰۵-۱۱۱-۱۱۲-۱۱۳-
 ۱۱۴-۱۱۵-۱۱۶-۱۱۷-۱۲۳-۱۲۴-۱۲۶-۱۲۹-۱۳۰-۱۳۲-۱۳۴-۱۳۷-۱۳۸-۱۳۹-۱۴۰-
 ۱۴۳-۱۴۶-۱۵۱، نتایج آزمون تک‌نمونه‌ای ویلکاکسون نشان داد که می‌توان فرض صفر

(و نتیجه گرفت که از P مبنی بر عدم تفاوت میانگین رتبه‌ها از عدد ۴ را رد کرد ($0/05 <$) نظر متخصصان برنامه‌ریزی درسی، این سوالات اهمیت خیلی زیادی دارد. با توجه به آنچه ذکر شد، الگوی برنامه درسی مبتنی بر فعالیت‌های فوق‌برنامه که توسط متخصصان برنامه‌ریزی درسی اعتبارسنجی گردید، دارای مشخصات ذیل است (جدول ۲):

جدول ۲: الگوی معتبر برنامه درسی مبتنی بر فوق‌برنامه

۱- هدف	۲- محتوا	۳- فعالیت‌های یادگیری
۱- توجه به استعدادها، نیازها و علایق متفاوت شاگردان	۱۸- محتوای فوق‌برنامه در راستا یا هم‌جهت و همسو با محتوای برنامه‌درسی رسمی باشد.	۲۳- فعالیت‌های فوق‌برنامه به عنوان جبران کننده کمبودها و کاستی‌های برنامه درسی، باید به گونه‌ای انتخاب و طراحی شوند که موضوعات مورد غفلت در برنامه‌درسی را مورد توجه قرار دهند.
۲- دگرگون ساختن محیط آموزشی و تبدیل آن به محیط پر نشاط و پویا	۲۱- محتوای فوق‌برنامه به گونه ای طراحی شود که منجر به مشارکت فعال دانش-آموز گردد.	۲۴- برای انجام فعالیت‌های فوق‌برنامه باید نیاز به همیاری باشد. یعنی برای انجام فعالیت، یادگیرندگان بتوانند با یکدیگر همیاری کنند.
۵- غنی‌سازی یادگیری، برنامه‌درسی و اوقات فراغت دانش‌آموزان	۲۴- محتوای فوق‌برنامه بر محور روش‌های نوین تدریس بنا شود.	۲۵- فعالیت‌های فوق‌برنامه زمان بر نباشد، هر فعالیت باید زمان معقولی داشته باشد، فعالیت‌های طولانی خسته کننده و خارج از حیطه ی تحمل دانش‌آموزان است.
۶- گسترش یادگیری و منابع یادگیری از مدرسه به خانواده و جامعه	۲۶- محتوای فوق‌برنامه اساسا باید متناسب با استعدادها و توانمندی‌های محلی و منطقه-ای و ویژگی‌ها و امکانات خاص هر آموزشگاهی طراحی و سازماندهی شود.	۲۷- فعالیت‌های فوق برنامه باید طوری طراحی شوند که بتوانند قدرت تخیل و تصویرسازی ذهنی را در دانش‌آموزان تقویت کند.
۷- افزایش مشارکت فعال معلمان، دانش‌آموزان و اولیای آنها، گروه‌های آموزشی و پرورشی در تدوین فعالیت‌ها	۲۷- در انتخاب محتوای فوق‌برنامه، شاگردان نیز حق انتخاب و دخالت دارند و به اجرای بی‌چون و چرای آن مجبور نیستند.	۲۸- محتوای فوق برنامه ها باید با توجه به یافته‌های
۸- ترویج دیدگاه مدرسه‌محوری و توجه به سیاست عدم‌تمرکز در تهیه و تدوین فعالیت‌ها و برنامه ریزی درسی	۲۸- محتوای فوق برنامه ها باید با توجه به یافته‌های	
۱۳- تقویت و پرورش مهارت‌های زندگی (فردی و اجتماعی)	۲۸- محتوای فوق برنامه ها باید با توجه به یافته‌های	
۱۴- تقویت روحیه مشارکت و کارگروهی در دانش‌آموزان	۲۸- محتوای فوق برنامه ها باید با توجه به یافته‌های	
۱۵- افزایش عملکرد تحصیلی و بهبود یادگیری	۲۸- محتوای فوق برنامه ها باید با توجه به یافته‌های	

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

۱- هدف	۲- محتوا	۳- فعالیت های یادگیری
	جدید علمی و تربیتی تغییرپذیر باشند.	به اشتیاق و رقابت سالم علمی در بین دانش آموزان منجر شوند.
	۲۹- محتوای فوق برنامه ها با توجه به قابلیت ملموس بودن و مشخص و قابل آموزش بودن برای دانش آموزان تهیه گردد.	۲۳- فعالیت ها های فوق برنامه باید منجر به کاهش افت تحصیلی شود.
	۳۲- در محتوای فعالیت های فوق برنامه به رشد جنبه های گوناگون شخصیت توجه شود.	۲۵- فعالیت های فوق برنامه باید انعطاف پذیر باشند و دانش آموزان در انتخاب و تغییر محتوای آن حق اظهار نظر داشته باشند.
		۴۶- در این فعالیت ها، باید به تفاوت های فردی توجه شود تا در تطابق آن با علایق و سلیقه- های گوناگون، میل و رغبت را در دانش آموزان ایجاد کند.
۴- عنصر روش های یاددهی- یادگیری	۵- عنصر فضا	۶- عنصر زمان
۵۱- اجرای فعالیت های فوق برنامه از طریق عاملیت و فعال نمودن دانش آموزان (روش فعال)	۶۵- مکان فعالیت های فو برنامه بر خلاف فعالیت های رسمی، محدود نبوده و می- تواند در درون مدرسه یا بیرون از آن و در جاهای مختلف باشد.	۷۲- فعالیت های فوق برنامه نباید زمان بر باشد، هر فعالیت باید زمان معقولی داشته باشد، فعالیت های طولانی، خسته کننده و خارج از حیطه تحمل دانش- آموزان است
۵۲- اجرای فعالیت های فوق برنامه به صورت عملی و کارگروهی (روش آزمایشگاهی)	۶۶- تصمیم گیری در مورد فضا و مکان برنامه ها به تناسب ماهیت و مقتضیات فعالیت های فوق برنامه	۷۳- زمان این فعالیت ها برخلاف فعالیت های رسمی محدود نیست و از انعطاف- پذیری برخوردار است. مثلاً می توان تمام روز را به گردش علمی، ورزش و اختصاص داد.
۵۳- اجرای فعالیت های فوق برنامه با توجه به علایق، نظرات و توانایی های دانش آموزان	۶۷- فعالیت های فوق برنامه باید از نظر مکانی انعطاف پذیر باشند.	۷۷- زمان بندی (رسمی، نیمه رسمی، غیر رسمی یا توأمان) با توجه به ماهیت و اولویت
۵۴- فعالیت های فوق برنامه با جلب مشارکت و مشورت دانش- آموزان (روش مشارکتی) اجرا شوند.	۷۰- استفاده توأمان از مدرسه و مکان های خارج از	
۵۵- فعالیت های فوق برنامه از طریق برگزاری اردوهای آموزشی (روش گردش علمی) برگزار می شود.		

۱- هدف	۲- محتوا	۳- فعالیت های یادگیری
۶۰- فعالیت های فوق برنامه باید بر آموزش غیر مستقیم تاکید کنند. ۶۱- روش های یاددهی یادگیری در فوق برنامه، کل گرا، زمینه یاب، فعالیت محور، وابسته به فعالیت های دیگران و دانش آموز در آن جریان یادگیری را تحریک می کند. ۶۳- فعالیت های فوق برنامه باید به روش و شیوه هایی اجرا گردند که دانش آموزان به سهولت بتوانند معرفت بدست آمده را به زندگی، تجارب، احساسات و معتقدات خود ارتباط دهند. ۶۴- آموزش در فوق برنامه با مسئله آغاز می شود و با کشف مفاهیم به پایان می رسد.	مدرسه	فعالیت های فوق برنامه انجام می شود. ۸۱- زمان بندی فعالیت ها در ایام تعطیلات و اوقات فراغت دانش آموزان ۸۳- زمان بندی فعالیت های فوق برنامه واقع بینانه است.
۷- گروه بندی	۸- مواد، منابع و ابزار یادگیری	۹- ارزشیابی و ابزارهای آن
۸۴- گروه بندی در فعالیت های فوق برنامه بر اساس علائق است نه بر اساس سن، کلاس، درس ۸۶- گروه بندی دانش آموزان در فعالیت های فوق برنامه باید بر اساس استعداد و قابلیت های متفاوت و در هر کدام از موضوعات و یا مهارت های که تبحر دارند تشکیل شود. ۸۷- گروه بندی در فعالیت های فوق برنامه، منعطف و تغییر ترکیب گروه ها در فعالیت های مختلف ۸۸- گروه بندی توأمان براساس توجه به دانش آموزان، معلم و ماهیت فعالیت های فوق برنامه	۹۸- عاملیت منابع انسانی درون مدرسه در طراحی، اجرا و ارزشیابی برنامه ها ۱۰۱- چند رسانه های آموزشی ۱۰۲- اینترنت ۱۰۵- ادبیات نوشتاری (کتاب، مجله) ۱۱۱- تجربه دیگران ۱۱۲- آزمایشگاه، کارگروهی و برقراری ارتباط ۱۱۳- تحقیق و پروژه دانش آموزی ۱۱۴- اردوی علمی	۱۱۶- ارزشیابی از فعالیت های فوق برنامه به اشکال مختلفی صورت می گیرد. ۱۱۷- در بیشتر فعالیت ها عملکرد دانش آموزان ملاک ارزشیابی قرار می گیرد. ۱۲۳- ارزشیابی در فوق برنامه باید حضور منظم و رعایت انضباط در فعالیت ها را بسنجد. ۱۲۴- ارزشیابی در فعالیت های فوق برنامه به منظور کشف نقاط ضعف و قوت برنامه ها، کشف استعدادها و خلاقیت ها و تقدیر از دانش آموزان فعال

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

۱- هدف	۲- محتوا	۳- فعالیت های یادگیری
۸۹- گروه بندی براساس ماهیت فعالیت های فوق برنامه (مثلاً گروه بندی فعالیت های مشترک)	۱۱۵- گزارش نویسی	صورت می گیرد. ۱۲۶- به منظور اثربخشی هر چه بیشتر این فعالیت ها مناسب است که هم در حین انجام برنامه ها و هم در پایان آنها ارزشیابی به عمل آید. ۱۲۹- ارزشیابی در فوق برنامه باید خلاقیت و ابتکار در انجام فعالیت ها را بسنجد. ۱۳۰- ارزشیابی در فوق برنامه باید جدیت و پشتکار در پی گیری فعالیت ها را بسنجد. ۱۳۲- ارزشیابی در فوق برنامه باید توانایی تصمیم گیری در امور را بسنجد ۱۳۴- آزمون های گروهی ۱۳۷- ارائه مقاله ۱۳۸- تهیه گزارش کار ۱۳۹- ارائه کنفرانس ۱۴۰- خلاصه نویسی ۱۴۳- اقدام پژوهی ۱۴۶- روش پوشه کار ۱۵۱- مشاهده الگوهای رفتاری دانش آموزان

بحث و نتیجه گیری:

این پژوهش با هدف طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه درسی مبتنی بر فوق برنامه انجام شد و ویژگی ها و مشخصات عناصر برنامه درسی مبتنی بر فوق برنامه شناسایی شد تا مسئولین، مدیران و معلمان با بهره گیری از این الگو، در مورد برنامه ریزی و اجرایی کردن این الگو، تصمیم گیری کنند. ملاحظات مربوط به هریک از عناصر نه گانه الگوی

برنامه درسی مبتنی بر فوق برنامه در دوره ابتدایی بر اساس الگوی کلاین به صورت خلاصه عبارتند از:

باتوجه به نقش کلیدی عنصر هدف در برنامه درسی ملاحظات خاص این عنصر در الگوی تهیه شده به این قرار است توجه به استعداد، نیاز و علایق شاگردان، تبدیل محیط آموزشی به محیطی پر نشاط، غنی سازی یادگیری، گسترش یادگیری از مدرسه به جامعه، افزایش مشارکت فعال معلمان، دانش آموزان و اولیای آن ها در تدوین فعالیت ها، ترویج دیدگاه مدرسه محوری و سیاست عدم تمرکز در تهیه و تدوین فعالیت ها، تقویت مهارت های زندگی و اجتماعی، تقویت روحیه مشارکت و کارگروهي، افزایش عملکرد تحصیلی و بهبود یادگیری. پژوهش های زیسان^۱ (۲۰۱۷)، مادالی^۲ (۲۰۱۴)، تاجیک اسماعیلی^۳ (۱۳۸۷)، ضیائی^۴ (۱۳۸۵)، احمدی^۵ (۱۳۸۴) نیز اهمیت ویژگی های مذکور را تأیید کرده است.

ویژگی های محتوا مبتنی بر فوق برنامه عبارت است از: همسو بودن با محتوای برنامه درسی رسمی، بنا شدن بر محور روش های نوین تدریس، متناسب بودن با استعدادها و توانمندی های محلی و منطقه ای و ویژگی ها و امکانات خاص هر آموزشگاهی، منجر به مشارکت فعال دانش آموز گردد، شاگردان حق انتخاب و دخالت داشته باشند و به اجرای بی چون و چرای آن مجبور نباشند، با توجه به یافته های جدید علمی و تربیتی تغییر پذیر باشد، تهیه محتوا با توجه به قابلیت ملموس، مشخص و قابل آموزش بودن برای دانش آموزان، توجه به رشد جنبه های گوناگون شخصیت. اهمیت ویژگی های مذکور در پژوهش های رونا^۶ (۲۰۱۵)، دریک فورد^۷ (۲۰۱۲)، احمدوند و همکاران^۸ (۱۳۹۳)، حاجی آقالو^۹ (۱۳۸۳) نشان داده شده است.

ملاحظات خاص عنصر فعالیت های یادگیری به این قرار است: توجه به موضوعات مورد غفلت در برنامه درسی، جبران کننده کمبودها و کاستی های برنامه درسی،

^۱. Zeycan

^۲. Madalli

^۳. Rowena

^۴. Drakeford

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

همیاری در انجام فعالیت‌ها، زمان بر نبودن فعالیت‌ها، تقویت قدرت تحلیل و تصویرسازی ذهنی، ایجاد اشتیاق و رقابت سالم علمی در بین دانش‌آموزان، انعطاف‌پذیر باشند، کاهش افت تحصیلی، توجه به تفاوت‌های فردی، توجه به علایق و سلیقه‌های گوناگون، ایجاد میل و رغبت در دانش‌آموز. در پژوهش‌های رونا(۲۰۱۵)، سلسک^۱ (۲۰۰۶)، شارع‌پور(۱۳۹۴)، احمدی(۱۳۸۴)، اهمیت ویژگی‌های مذکور بیان شده است. در خصوص عنصر روش‌های یاددهی- یادگیری، ویژگی‌های زیر بیان‌شد: اجرای فعالیت‌ها از طریق عاملیت و فعال نمودن دانش‌آموزان، اجرای فعالیت‌های فوق‌برنامه به صورت عملی و کارگروهی، استفاده از شیوه‌ای که دانش‌آموزان به سهولت بتوانند معرفت بدست آمده را به زندگی، تجارب، احساسات و معتقدات خود ارتباط دهند، روش‌های یاددهی یادگیری در فوق‌برنامه، کل‌گرا، زمینه‌یاب، فعالیت‌محور، وابسته به فعالیت‌های دیگران است، آموزش در فوق‌برنامه با مسئله آغاز می‌شود و با کشف مفاهیم به پایان می‌رسد، روش آزمایشگاهی، اجرای فعالیت‌ها با توجه به علایق، نظرات و توانایی‌های دانش‌آموزان، اجرا با جلب مشارکت و مشورت دانش‌آموزان، روش گردش علمی، آموزش غیرمستقیم. پژوهش‌های لینبرگ^۲ (۲۰۱۰)، لوین^۳ (۲۰۰۳)، مارش^۴ (۲۰۰۲)، نادری (۱۳۹۰)، ضیائی (۱۳۸۵) با یافته‌های این بخش مطابقت دارد.

ملاحظات خاص عنصر مکان و فضا به شرح زیر است: محدود نبودن مکان فعالیت‌های فوق‌برنامه بر خلاف فعالیت‌های رسمی، اجرای فعالیت‌های فوق‌برنامه در درون مدرسه یا بیرون از آن و در جاهای مختلف، انتخاب فضا و مکان برنامه‌ها به تناسب ماهیت و مقتضیات فعالیت‌های فوق‌برنامه، فعالیت‌های فوق‌برنامه از نظر مکانی انعطاف‌پذیرند. استفاده توأمان از مدرسه و مکان‌های خارج از مدرسه. در پژوهش‌های

¹. Selcuk

². Lunenburg

³. Levine

⁴. Marsh

وودز^۱ (۲۰۰۷)، احمدوند (۱۳۹۳)، کریمی (۱۳۹۱)، نادری (۱۳۹۰)، ضیایی (۱۳۸۵)، اهمیت ویژگی‌های مذکور، تأکید شده است.

در خصوص عنصر زمان، ویژگی‌های زیر بیان شد: فعالیت‌های فوق برنامه زمان‌بر نباشد، هر فعالیت باید زمان معقولی داشته باشد، فعالیت‌های طولانی، خسته کننده و خارج از حیطه تحمل دانش‌آموزان است، زمان این فعالیت‌ها محدود نیست، زمان این فعالیت‌ها از انعطاف‌پذیری برخوردار است، زمان‌بندی با توجه به ماهیت و اولویت فعالیت‌های فوق برنامه انجام می‌شود، زمان‌بندی فعالیت‌ها در ایام تعطیلات و اوقات فراغت دانش‌آموزان، زمان‌بندی فعالیت‌های فوق برنامه واقع‌بینانه است. هانسن^۲ (۲۰۱۳)، سیدی (۱۳۹۴)، احمدوند (۱۳۹۳)، کریمی (۱۳۹۱) نیز در پژوهش‌های خود بر اهمیت این ویژگی‌ها تأکید کرده‌اند.

در رابطه با گروه‌بندی ویژگی‌های زیر شناسایی شد: گروه‌بندی در فعالیت‌های فوق برنامه بر اساس علائق، گروه‌بندی دانش‌آموزان در فعالیت‌های فوق برنامه باید بر اساس استعداد و قابلیت‌های متفاوت و در هر کدام از موضوعات و یا مهارت‌هایی که تبحر دارند تشکیل شود، گروه‌بندی در فعالیت‌های فوق برنامه، منعطف و تغییر ترکیب گروه‌ها در فعالیت‌های مختلف، گروه‌بندی توأمان براساس توجه به دانش‌آموزان، معلم و ماهیت فعالیت‌های فوق برنامه، گروه‌بندی براساس ماهیت فعالیت‌های فوق برنامه. در پژوهش‌های والریا^۳ (۲۰۱۵)، رونا (۲۰۱۵)، هانسن (۲۰۱۳)، احمدوند (۱۳۹۳) نیز اهمیت این ویژگی‌ها بیان شده است.

در رابطه با مواد و منابع یادگیری، ویژگی‌های زیر شناسایی شد: عاملیت منابع انسانی درون مدرسه در طراحی، اجرا و ارزشیابی برنامه‌ها، چند رسانه‌های آموزشی، اینترنت، ادبیات نوشتاری (کتاب، مجله)، آزمایشگاه، کارگروهی و برقراری ارتباط، اردوی علمی، گزارش نویسی، تجربه دیگران، تحقیق و پروژه دانش‌آموزی. پژوهش‌های

¹. Woods

². Hansen

³. Valeria

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

سوانیا^۱ (۲۰۱۵)، نادری (۱۳۹۰)، تاجیک اسماعیلی (۱۳۸۷)، مهر محمدی (۱۳۸۶)، احمدی (۱۳۸۴)، با این ویژگی‌ها مطابقت دارد.

ملاحظات خاص عنصر ارزشیابی به این قرار است: ارزشیابی از فعالیت‌های فوق-برنامه به اشکال مختلفی صورت بگیرد، در بیشتر فعالیت‌ها عملکرد دانش‌آموزان ملاک ارزشیابی قرار می‌گیرد، ارزشیابی در فوق‌برنامه حضور منظم و رعایت انضباط در فعالیت‌ها را می‌سنجد، ارزشیابی در فعالیت‌های فوق‌برنامه به منظور کشف نقاط ضعف و قوت برنامه‌ها، کشف استعدادها و خلاقیت‌ها و تقدیر از دانش‌آموزان فعال صورت می‌گیرد، به منظور اثربخشی هر چه بیشتر این فعالیت‌ها مناسب است که هم در حین انجام برنامه‌ها و هم در پایان آنها ارزشیابی به عمل آید، ارزشیابی در فوق‌برنامه باید خلاقیت و ابتکار در انجام فعالیت‌ها را بسنجد، ارزشیابی در فوق‌برنامه باید جدیت و پشتکار در پی‌گیری فعالیت‌ها را بسنجد، ارزشیابی در فوق‌برنامه باید توانایی تصمیم‌گیری در امور را بسنجد، ارائه کنفرانس، خلاصه نویسی، اقدام پژوهی، ارائه مقاله، تهیه گزارش کار، روش پوشه‌کار، آزمون‌های گروهی، مشاهده الگوهای رفتاری دانش‌آموزان. پژوهش‌های مارش (۲۰۰۲)، تیمورنیا (۱۳۹۰)، مهر محمدی (۱۳۸۶)، تصویر رودی (۱۳۸۴) نیز اهمیت ویژگی‌های مذکور را تأیید کرده‌است.

براساس نتایج پیشنهاد می‌شود:

- به استعدادها، علایق و نیازهای فردی دانش‌آموزان توجه شود.
- مشارکت فعال اولیاء، معلمان و دانش‌آموزان در مدرسه و خارج از آن افزایش یابد.
- برنامه‌درسی و اوقات فراغت دانش‌آموزان به وسیله محتوای متنوع و کاربردی، غنی شود.
- محتوا و فعالیت‌های فوق‌برنامه به صورت عملی و گروهی و با روش‌های نوین و فعال به دانش‌آموزان ارائه گردد تا آن‌ها بتوانند به آسانی دانش بدست آمده را به زندگی، تجارب، احساسات و معتقدات خود ارتباط دهند.

^۱. Sawati

- روش های ارزشیابی از فعالیتهای فوق برنامه به اشکال مختلف و بر اساس علایق، استعداد و توانایی های دانش آموزان اجرا شود.

- مسئولین و برنامه ریزان توجه بیشتری به فعالیتهای فوق برنامه نمایند.

- فعالیتهای فوق برنامه به صورت منسجم تر در مدارس اجرا شوند.

- دانش آموزان به اهمیت و نقش فعالیتهای فوق برنامه بیشتر آشنا شوند.

- به فعالیتهایی که باعث تقویت بنیه علمی دانش آموزان می گردد بهای بیشتری داده شود.

- با توجه به نقش کلاس های فوق برنامه در پیشگیری از افت تحصیلی لزوم توجه به

دانش آموزان با افت تحصیلی و برگزاری کلاس های تقویتی می تواند زمینه پیشرفت -

تحصیلی را فراهم آورد.

- در مورد برنامه ریزی، اجرایی کردن و اخذ بازخورد این الگو، همکاری و تعامل

بیشتری با آموزش و پرورش در سطح استان های مختلف صورت پذیرد.

- برگزاری سمینارهای توجیهی برای مدیران، کارشناسان ارشد آموزش و پرورش و

مربیان و معلمان و برای آشنایی بیشتر با این ظرفیت مغفول در آموزش توصیه می -

گردد.

فهرست منابع

- احمدوند، محمد علی؛ مهجور، سیامک رضا (۱۳۹۳). *آشنایی با فعالیتهای تربیتی*

و اجتماعی. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.

- الوانی، سید مهدی؛ دانایی فرد، حسن (۱۳۹۶). *تئوری سازمان (ساختار، طراحی،*

کاربردها)، تهران: انتشارات صفار.

- تاجیک اسمعیلی، عزیزالله (۱۳۸۷). *بخش فوق برنامه الگوی نظری خرده*

نظام برنامه ریزی درسی و فناوری آموزشی، طرح تدوین سند ملی آموزش و

پرورش، تهران: وزارت آموزش و پرورش.

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

- تیمورنیا، مهین. (۱۳۹۰). بررسی تطبیقی فعالیتهای فوق برنامه دوره ابتدایی در ایران با کشورهای آمریکا، انگلستان و مالزی به منظور ارائه راهکارهای مناسب برای بهبود نظام آموزشی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی.
- جاویدان، نوشین (۱۳۸۴). یادگیری و نظام مکمل و فوق برنامه، مجموعه مقالات همایش تعیین جایگاه فعالیت های مکمل و فوق برنامه. تهران: انتشارات رسانه تخصصی، ۱۰۳-۸۶.
- سیدی، سیدمسعود. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر فعالیت های فوق برنامه بر پیشرفت تحصیلی و نگرش به مدرسه دانش آموزان پسر دوره متوسطه دوم پایه ی دوم تجربی . پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی .
- شارع پور، محمود (۱۳۹۴)، جامعه شناسی آموزش و پرورش، تهران: انتشارات سمت.
- زراعتی ایده لو، رقیه (۱۳۸۸). بررسی تأثیر فعالیت های فوق برنامه بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان از دیدگاه : مدیران، دبیران و دانش آموزان دبیرستان های شهرستان های استان تهران. طرح پژوهشی. سازمان آموزش و پرورش استان تهران.
- شورت، ادموند. (۱۳۹۲). روش شناسی مطالعات برنامه ی درسی، ترجمه محمود مهرمحمدی تهران: انتشارات سمت.
- ضیائی، مرتضی. (۱۳۸۵). بررسی مدیریت و کیفیت کلاس های مکمل و فوق برنامه مدارس دوره راهنمایی استان اصفهان در سال تحصیلی در سال تحصیلی ۸۵-۸۴ طرح پژوهشی، استان اصفهان.
- طلائی، ابراهیم؛ بزرگ، حمیده (۱۳۹۴). تبیین ضرورت تربیت اوان کودکی (پیش از دبستان) مبتنی بر سنتز پژوهی شواهد معاصر تجربی، فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۱۲۲، ۱۱۷-۹۲.
- فتحی واجارگاه، کورش (۱۳۸۶). برنامه درسی به سوی هویت های جدید. تهران: آئیش.

- فتحی واجارگاه، کورش (۱۳۸۸). اصول و مفاهیم برنامه درسی. تهران: انتشارات

بال

- فضلی خانی، منوچهر؛ مظفری، عباسعلی (۱۳۸۲). راهنمایی تهیه و تدوین فعالیت های مکمل و فوق برنامه، چاپ دوم، تهران: انتشارات موسسه فرهنگی منادی تربیت.

- کاربخش راوری، ماشاءالله؛ تویسرکانی راوری، فاطمه (۱۳۸۴). نقش فعالیت نهایی مکمل و فوق برنامه در پیشگیری و کاهش آسیب ها، مجموعه مقالات همایش تعیین جایگاه فعالیت های مکمل و فوق برنامه. تهران: انتشارات رسانه تخصصی. ۱۳۷-۱۵۲.

- کریمی، فاطمه (۱۳۹۱). بررسی رابطه مشارکت دانشجویان دانشگاه خوارزمی در فعالیت های فوق برنامه با پیشرفت تحصیلی و ارائه شاخص های پیشنهادی الگو برای برنامه مطلوب، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی.

- کلاین، فرانسیس (۱۳۶۹). استفاده از یک الگوی تحقیقاتی به عنوان راهنمای فرآیند برنامه ریزی درسی، ترجمه: محمود مهر محمدی. فصلنامه تعلیم و تربیت. سال ششم، شماره ۱، ۱۹-۳۲.

- گیلک، مهناز، (۱۳۸۶). آموزش مهارت های زندگی از طریق فعالیت های مکمل و فوق برنامه مدارس، نشریه پیوند، انجمن اولیاء و مربیان ایران، شماره ۳۱۸، ۳۹-۴۵.

- موسی پور، نعمت اله (۱۳۸۲). مبانی برنامه ریزی آموزش متوسطه. مشهد: انتشارات نشر نی.

- مهرمحمدی، محمود (۱۳۸۶). الگوی نظری زیر نظام برنامه ریزی درسی و فناوری آموزشی. تهران: کمیته مطالعات نظری سند ملی آموزش و پرورش.

- نادری، امیر؛ حاجی حسین نژاد، غلامحسین؛ تاجیک اسماعیلی، عزیزالله و زین آبادی، حسن رضا. (۱۳۹۱). ویژگی های اهداف فعالیت های فوق برنامه دانش آموزان دبیرستانی با رویکرد پیشگیری از آسیب های اجتماعی، فصلنامه روانشناسی تربیتی، ۷۱-۹۸، (۲۴)۸.

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

- Betz. C. L, Betz Gay and Redcay. C. (2004), an exploratory study of future Palns and extra curricular activities of transition-age youth and young Adults. . *Urban Education*, 37(1), 41-58

-Blomfield. Corey.J, Barber. Bonnie, L. (2009). Brief report: performing on the stage, the filed or both? Australian adolescent extra curricular activity par ticipation and self-concept *journal of adolescent* 32- 45.

- Chambers. E. A and Schreiber. J. B.(2004). Girls academic achievement: Varying associations of extra curricular activities, *Gender and Education*, Vol. 16, No.3.

- Chaplin, Duncan. Puma, J. Michael (2003). *What "extras" do we get with extracurriculars?* The Urban Institute, Washington, DC 20037.

- Dobrescu, T. and Moldovan E. (2013). The influence of cheerleading extracurricular activities on the motor behavior of middle-school pupils. *5th World Conference on Educational Sciences - WCES 20-43*.

- Drakeford.W.(2012). The Effects Of Cooperative Learning On The Classroom Participation Of Students Placed At Risk For Societal Failure .Bowie State University, Bowie, USA. *Psychology Research*, ISSN 2159-5542 , Vol. 2, No. 4, 239-246.

- Gough, D., Oliver, S., and Thomas, J. (2012). *An introduction to systematic reviews*. UK: Sage.

- Hansen, D. M., and Larson, R. (2005).The youth experience survey 2.0: instrument revisions and

validity testing. *Urbana-Champaign, IL: University of Illinois*. ,:164- 202.

- Iucu, R and Platis M . (2012), Extra-Curriculum Activities Challenges And shackle. Sam Houston State University. *Education*, Vol. 14, No.2.

- Levine.P.(2003). The Civic Mission of Schools. *National Civic Review* 92(4):63 65.

- Lunenburg. F.C.(2010). Extracurricular Activities . *Schooling*. Volume 1, Number 1,:174- 210.

- Madalli, R V. (2014). Co-Curricular activities in Secondary Schools. National Seminar on Internship in Teaching, Makanur Malleshappa College of Education. Review32(3):164- 215.
- Marsh. H and Sabina. K .(2002). Extracurricular School Activities: The Good, the Bad, and the Nonlinear. *Harvard Educational Review*72(4):464- 515.
- Meyers, Joel. Perez, Laura .(2004). *Structured Extracurricular Activities Among Adolescents*. University of Kentucky.
- Pkins,S., Sandra,H .(2008). *Non-School Curriculum Supporting Positive Development through Structured Activities*. SAGE Publication.
- Rowena. R.(2015). Status of Co-Curricular and Extra Class Activities of Student Organizations from Selected Tertiary Institutions in the Philippines. *Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research* Vol. 3 No. 4, 59-65.
- Sawatia Gh.(2015), Benefits Of Co-Curricular Activities: A Study At Pmas Arid Agriculture University, Rawalpindi, Department of Anthropology PMAS-Arid Agriculture University, *Rawalpindi*. ISSN: 2411-0132(E), 2411-5487(P) Vol-1, Issue (12): 478-483.
- Selcuk , T . (2006). Ortaogretim Ogrencilerinin ders Disi Okul Spor Faaliyetlerine Katilimi ve Sorunlari (Mersin Ili Ornegi) . Non - published Masters Thesis.Mers in University , *Institute of Health Sciences* , Vol. 2, No. 3, 139-246.
- Shulruf, B., Tumen S., and Tolley H. (2008). *Extra curricular activities in school, do you matter?* Children, and youth services review. SAGE Publication
- Smith, P., and Henry.M .(2007). The relationship between scores on the Bell Adjustment Inventory and participation in extra-curricular activities.
- Stearns, E., and Glennie, J. Elizabeth .(2010). Extracurricular activities distribution across and academic correlates in high school. <http://www.sciencedirect.com/science>.
- Stone, F. L., & Busby, D. M . (2005). The Delphi method. In D. M Sprenkle and F. P. Piercy [Eds.], *Research Methods in Family Therapy*. (pp.238-253). New York: Guilford.

طراحی و اعتبار سنجی الگوی برنامه درسی...

- Sufen, C., Ian C., & Chien-Ming W. (2009). *Evaluation of undergraduate curriculum reform for interdisciplinary Learning.Teaching in Higher Education*, education publish.

- Tomi .E. M, and Katja,. B. (2010). The effects of adolescence sports and exercise on adulthood leisure time physical activity in educational groups, *international journal of behavioral nutrition and physical activity*. 3(3): 401-430.

- Valeria A. Ivaniushina and Oksana O. (2015). Participation in Extracurricular Activities and Development of Personal and Interpersonal Skills in Adolescents Journal of Siberian Federal University. *Humanities & Social Sciences* 11 (2015 8) 2408-2420.

- Woods. J.R., and Alabama. A.(2007). *An Investigation of Two-Year Community College Students' Involvement in Extracurricular Activities*. Auburn **University**.

- Zeycan A., and Nevin,. G .(2017), Participation Motivation for Extracurricular Activities: Study on Primary School Students, *Universal Journal of Educational Research* 5(5): 901-910.

دو فصلنامه نظریه و عمل در برنامه‌درسی، شماره ۱۴، سال هفتم، پاییز و زمستان ۱۳۹۸